

ROK XV

2025

NUMER 1 (58)

POLSKI PROCES CYWILNY

K W A R T A L N I K

poświęcony zagadnieniom
wykładni i praktyce
prawa procesowego cywilnego

W numerze:

KOSZTY POSTĘPOWANIA
CYWILNEGO W WYMIARZE
AKSJOLOGICZNYM

Wolters Kluwer

Indeks 27142X

ISSN 2082-1743

01

Cena 139 zł (w tym 8% VAT)

Za publikację naukową na łamach „Polskiego Procesu Cywilnego” Autor otrzymuje 70 pkt. (zgodnie z załącznikiem do komunikatu Ministra Nauki z 5.01.2024 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, wydanego na podstawie art. 267 ust. 3 ustawy z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2024 r. poz.1571).

Kwartalnik „Polski Proces Cywilny” jest ujęty w międzynarodowej bazie European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH+).

Kwartalnik „Polski Proces Cywilny” jest indeksowany w bazie Scopus (Elsevier).

Redaktor Naczelny

Karol Weitz

Zastępca Redaktora Naczelnego

Paweł Grzegorzcyk

Redaktor Numeru

Sławomir Cieślak

Rada Programowa

Loïc Cadiet, Masahisa Deguchi, Tadeusz Ereciński, Aleš Galič, Małgorzata Gersdorf, Viktória Harsági, Burkhard Hess, Fernando Gascón Inchausti, Iryna Izarova, Jolanta Kren Kostkiewicz, Richard L. Marcus, Vytautas Nekrošius, Eduardo Oteiza, Jerzy Pisuliński, Marek Safjan, Elisabetta Silvestri, Maciej Szpunar

Komitety Redakcyjne

Katarzyna Gajda-Roszczyńska, Paweł Grzegorzcyk, Krystian Markiewicz, Andrzej Olaś, Piotr Rylski, Marcin Walasik, Karol Weitz, Bartosz Wołodkiewicz

Sekretarz Redakcji

Antoni Żukowski

Redaktor języka angielskiego

Aleksandra Matulewska

Wydawca

Towarzystwo Naukowe Procesualistów Cywilnych
ul. Grodzka 53, 31-001 Kraków
<http://www.czasopisma.wolterskluwer.pl/polski-proces-cywilny>

Wersją podstawową (referencyjną) czasopisma jest wersja papierowa.

© Copyright by Towarzystwo Naukowe Procesualistów Cywilnych

ISSN 2082-1743

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33, www.wolterskluwer.pl

Dyrektor Działu Publikacji Periodycznych:

Klaudia Szawłowska, klaudia.szawłowska@wolterskluwer.com

Sekretariat: czasopisma@wolterskluwer.pl

Sprzedaż i prenumerata:

Księgarnia internetowa Wolters Kluwer Polska www.Profinfo.pl – tel. +48 732 122 863
lub infolinia 801 044 545, e-mail: PL-prenumerata@wolterskluwer.com
Ruch – tel. 22 693 70 00 lub 801 800 803, Kolporter – tel. 801 40 40 44,
GLM – tel. +48 504 914 773, Garmond – tel. 22 837 30 08

POLSKI PROCES CYWILNY

Od Redakcji	7
-------------------	---

ARTYKUŁY I STUDIA

Aneta Arkuszewska

Rozliczanie należności mediatora w postępowaniu mediacyjnym wszczętym na podstawie postanowienia sądu – wczoraj i dziś	8
--	---

Andrzej Jarocho

Zwolnienie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością od kosztów sądowych	21
--	----

Marcin Kostwiński

Obciążenie strony kosztami procesu w kontekście niełojalnych praktyk dotyczących dobrowolnego rozwiązania sporu	39
---	----

Michał Krakowiak

Zasada słuszności w rozliczaniu kosztów procesu cywilnego w świetle obowiązujących przepisów i praktyki sądowej	54
---	----

Aneta Mendrek

Racjonalność proceduralna wybranych unormowań kosztów procesu cywilnego	72
---	----

Arkadiusz Sadza

Opłata egzekucyjna w wypadku niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego	86
---	----

Bartosz Sierakowski

Koszty komornicze a obowiązek przelania do masy upadłości sum uzyskanych w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym	102
--	-----

Tomasz Strumiłło

Kilka uwag o kosztach wykonania zabezpieczenia roszczenia	115
---	-----

Sandra Zientalewicz

Aksjologia obowiązku zwrotu kosztów powstałych wskutek oczywiście nieuzasadnionej odmowy poddania się mediacji	130
--	-----

NA MARGINESIE ORZECZNICTWA

Sławomir Cieślak
Koszty zastępstwa procesowego w sprawie wszczętej powództwem wytoczonym
zgodnie z art. 505³⁷ § 2 zdanie pierwsze k.p.c. Głosa do uchwały Sądu Najwyższego
z dnia 10 kwietnia 2024 r., III CZP 53/23 144

Z ŻYCIA NAUKOWEGO PROCESUALISTÓW CYWILNYCH

Józef Kolański
Błędny mechanizm limitowania wynagrodzenia prowizyjnego komornika sądowego.
Przychody komornika. Głos w dyskusji podczas V Ogólnopolskiej Konferencji
Aksjologicznej „Koszty postępowania cywilnego w wymiarze aksjologicznym”
(Łódź, 27.05.2024 r.) 154

Tomasz Wejman
Brak waloryzacji opłat komorniczych z perspektywy ich funkcji fiskalnej
i alimentacyjnej. Głos w dyskusji podczas V Ogólnopolskiej Konferencji
Aksjologicznej „Koszty postępowania cywilnego w wymiarze aksjologicznym”
(Łódź, 27.05.2024 r.) 162

LISTA RECENZENTÓW

Lista recenzentów materiałów opublikowanych w „Polskim Procesie Cywilnym” w 2024 r. 171

POLSKI PROCES CYWILNY

From The Editors	7
------------------------	---

ARTICLES AND STUDIES

Aneta Arkuszewska

Calculation and settlement of mediators' fees in court-ordered mediation proceedings – past and present	8
---	---

Andrzej Jarocho

Exemption of a limited liability company from court costs	21
---	----

Marcin Kostwiński

Allocation of litigation costs in the context of unfair practices in voluntary dispute resolution	39
---	----

Michał Krakowiak

The principle of equity in the allocation of civil litigation costs in light of applicable law and judicial practice	54
--	----

Aneta Mendrek

Procedural rationality of selected civil litigation cost regulations	72
--	----

Arkadiusz Sadza

Enforcement fee in cases of unjustified initiation of enforcement proceedings	86
---	----

Bartosz Sierakowski

Costs of the enforcement authority and the obligation to transfer to the bankruptcy estate amounts obtained in suspended enforcement proceedings	102
--	-----

Tomasz Strumiłło

Some remarks on the costs of enforcing claim security	115
---	-----

Sandra Zientalewicz

The axiology of the obligation to reimburse costs incurred due to an obviously unjustified refusal to undergo mediation	130
---	-----

CASE LAW

Sławomir Cieślak
Costs of legal representation in a case initiated by an action brought pursuant to article 505³⁷ § 2 sentence 1 of the Polish Code of Civil Procedure. A comment on the resolution of the Supreme Court of April 10, 2024 (III CZP 53/23) 144

SCHOLARLY LIFE OF CIVIL PROCEDURE LAWYERS

Józef Kolański
The faulty mechanism of capping a court bailiff's commission-based remuneration. Bailiff's revenue. A contribution to the discussion at the 5th National Axiological Conference "Costs of Civil Proceedings in the Axiological Dimension" (Łódź, May 27, 2024) 154

Tomasz Wejman
The lack of valorisation of bailiffs' fees from the perspective of their fiscal and maintenance function. A contribution to the discussion at the 5th National Axiological Conference "Costs of Civil Proceedings in the Axiological Dimension" (Łódź, May 27, 2024) 162

REVIEWERS

The (peer) reviewers of "Polish Civil Procedure" for 2024 171

Od Redakcji

Na niniejszy numer „Polskiego Procesu Cywilnego” składają się opracowania poświęcone problematyce kosztów postępowania w wymiarze aksjologicznym w związku z V Ogólnopolską Konferencją Aksjologiczną zorganizowaną 27 maja 2024 r. przez Centrum Badań nad Aksjologią Procedur Cywilnych działające przy Katedrze Postępowania Cywilnego I Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, we współpracy z Radą Izby Komorniczej w Łodzi.

Należy podkreślić, że była to już V edycja Ogólnopolskiej Konferencji Aksjologicznej z zakresu postępowania cywilnego, a jej temat to: „Koszty postępowania cywilnego w wymiarze aksjologicznym”. Wzięło w niej udział, w formie stacjonarnej i zdalnej, ponad 100 uczestników. Łącznie zaprezentowano 13 referatów, których autorami byli przedstawiciele 9 polskich uczelni: Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Łazarskiego w Warszawie oraz Uniwersytetu Kaliskiego.

Podczas konferencji dokonano oceny regulacji prawnych z tego zakresu, ze szczególnym uwzględnieniem kryterium racjonalności w postaci wewnętrznej spójności i funkcjonalności rozwiązań procesowych. W wystąpieniach poddano ocenie przepisy normujące zwrot kosztów procesu w ramach postępowań rozpoznawczych, jak też problematykę kosztów postępowań wykonawczych, w tym zwłaszcza kosztów egzekucji komorniczej. W podsumowaniu konferencji sformułowano wnioski, że regulacja kosztów jako sankcji za nadużycie prawa procesowego, przyjęta w nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r., nie może być oceniona pozytywnie, wadliwa jest regulacja zwolnienia od kosztów sądowych osób prawnych, jak również zastrzeżenia co do spójności i funkcjonalności budzą regulacje kosztów w postępowaniu rozpoznawczym, egzekucyjnym i upadłościowym.

Wyniki konferencji odzwierciedlają publikowane w niniejszym numerze artykuły przygotowane na podstawie wygłoszonych referatów oraz inne opracowania nadesłane przez uczestników konferencji, w tym dwa wystąpienia stanowiące głosy środowiska komorników sądowych.

Łódź–Warszawa, grudzień 2024 r.

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak
Kierownik Centrum Badań nad Aksjologią
Procedur Cywilnych UŁ

Prof. dr hab. Karol Weitz
Redaktor Naczelny
Kwartalnika „Polski Proces Cywilny”

Aneta Arkuszewska

doktor habilitowana nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1323-4490>

Rozliczanie należności mediatora w postępowaniu mediacyjnym wszczętym na podstawie postanowienia sądu – wczoraj i dziś

Słowa kluczowe: należności mediatora, zasady rozliczania, koszty mediacji

1. Wstęp

W literaturze przedmiotu dość często można spotkać się ze stwierdzeniem, że „mediacja jest tak dobra, jak dobry jest mediator”. Podkreśla ono niewrażliwą rolę mediatora w procesie mediacji, wskazując, że jej jakość i skuteczność zależą w dużej mierze od umiejętności, doświadczenia i podejścia osoby ją prowadzącej. Zachowanie i osobowość mediatora w dużym stopniu wpływają na sukces mediacji jako skutecznej metody rozwiązywania konfliktów, tym samym mediatorowi za wykonaną pracę należy się – co do zasady – wynagrodzenie oraz zwrot poniesionych przez niego wydatków, których sposób rozliczania uregulowany został w art. 183⁵ Kodeksu postępowania cywilnego¹. Od momentu wprowadzenia postępowania mediacyjnego w sprawach cywilnych do polskiego systemu prawnego ustawą z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw², art. 183⁵ k.p.c. był kilkakrotnie nowelizowany, aby dostosować sposób rozliczania należności za mediację do zmieniających się realiów prawnych, społecznych i ekonomicznych. Celem artykułu jest przedstawienie, jak przez 20 lat funkcjonowania postępowania mediacyjnego zmieniały się zasady dotyczące rozliczania należności mediatora w postępowaniu wszczętym na podstawie postanowienia sądu, oraz ocena, czy zmiany te były korzystne dla mediatorów pod kątem uzyskania należnego im wynagrodzenia i zwrotu wydatków za przeprowadzoną mediację.

¹ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.) – dalej k.p.c.

² Ustawa z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1438).

W artykule zastosowano metody formalno-dogmatyczną, funkcjonalną oraz historyczną. Rozważania obejmują analizę językowo-logiczną przepisów dotyczących ustalania należności mediatora, natomiast metoda funkcjonalna skupia się na badaniu praktycznego zastosowania prawa, w tym – analizie orzecznictwa sądów powszechnych. Zastosowano również metodę historyczną, która pozwala przedstawić rozwój norm regulujących wynagrodzenie mediatora w porządku chronologicznym, tj. od wprowadzenia instytucji mediacji cywilnej do polskiego systemu prawnego, aż po dzień dzisiejszy.

2. Ramy czasowe rozliczania należności mediatora

Można wyróżnić cztery kluczowe okresy rozwoju przepisów, z których każdy wprowadzał nowe rozwiązania i modyfikacje w zakresie zasad rozliczania należności mediatora. Pierwszy obejmuje czas od wejścia w życie przepisów o mediacji, tj. od 10.12.2005 r.³, do nowelizacji z 10.09.2015 r.⁴, obowiązującej od 1.01.2016 r. Drugi, rozpoczynający się od 2016 r., kończy się nowelizacją dokonaną przez ustawę z 4.07.2019 r.⁵, obowiązującą w omawianym zakresie do 20.08.2019 r. Trzeci okres trwał od 21.08.2019 r. do 30.06.2023 r.⁶, gdy w życie weszła kolejna zmiana, a ostatni, najnowszy okres, to czas od 1.07.2023 r. do dziś, kiedy to obowiązują aktualne przepisy regulujące wynagrodzenie mediatorów zawarte w Kodeksie postępowania cywilnego. Każdy z tych etapów zostanie omówiony w celu prześledzenia zmieniających się zasad rozliczania należności mediatora, przy czym na początku należy sprecyzować, czym są należności mediatora i co wchodzi w ich zakres.

3. Pojęcie należności mediatora

Pojęcie należności nie zostało zdefiniowane w Kodeksie postępowania cywilnego, choć występuje w licznych przepisach tego aktu prawnego. Zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego* „należność” to kwota, którą należy komuś wypłacić⁷. Można więc przyjąć, że należnością jest uprawnienie danego podmiotu do otrzymania świadczenia pieniężnego wynikającego z uprzednio zawartej umowy.

Na pojęcie należności mediatora składają się wynagrodzenie i zwrot wydatków związanych z prowadzeniem mediacji. Założenie takie wynika z § 2 i 3 art. 183⁵ k.p.c., które

³ Przywoływana już ustawa z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1438).

⁴ Ustawa z 10.09.2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Dz.U. poz. 1595).

⁵ Ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469).

⁶ Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614).

⁷ *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/nale%C5%BCno%C5%9B%C4%87> (dostęp: 11.11.2024 r.).

posługują się słowem „należności”, odsyłając do § 1 art. 183⁵ k.p.c. Pojęciem należności przysługujących mediatorom posługuje się również art. 93a ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁸.

Wynagrodzenie mediatora nie jest wynagrodzeniem rozumianym na gruncie prawa pracy, lecz należy je utożsamiać z wynagrodzeniem za wykonanie umowy zlecenia (art. 735 Kodeksu cywilnego⁹), tj. przysługujące przyjmującemu zlecenie od zleceniodawcy za wykonane zlecenie¹⁰. Przy czym w przeciwieństwie do umowy zlecenia stawka wynagrodzenia mediatora za prowadzenie postępowania mediacyjnego wszczętego na podstawie skierowania sądu została określona w rozporządzeniu z 20.06.2016 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym¹¹. Natomiast „wydatki” to suma, która ma być wydana lub suma wydana na coś¹². Zgodnie z § 3 rozporządzenia z 20.06.2016 r. mediatorowi należy się zwrot udokumentowanych i niezbędnych wydatków poniesionych w związku z przeprowadzeniem mediacji. Tak samo mediatorowi przysługuje zwrot poniesionych wydatków w sytuacji nieprzystąpienia stron do mediacji (§ 4 rozporządzenia z 20.06.2016 r.).

Zgodnie z treścią art. 183⁵ § 1 k.p.c.: „mediator ma prawo do wynagrodzenia i zwrotu wydatków związanych z prowadzeniem mediacji, chyba że wyraził zgodę na prowadzenie mediacji bez wynagrodzenia. Wynagrodzenie i zwrot wydatków obciążają strony”. Z przepisu tego wynika podstawowa zasada odpłatności mediacji, która obejmuje zapłatę wynagrodzenia i zwrot wydatków mediatora. Zdanie drugie przytoczonego przepisu tworzy drugą zasadę, tj. odpowiedzialności stron za zapłatę należności mediatorowi¹³, co potwierdza obecne brzmienie art. 183⁵ § 2 k.p.c., wskazując, że mediator pobiera swoje należności bezpośrednio od stron.

4. Pierwszy okres zasad rozliczania należności mediatora (od 10.12.2005 r. do 31.12.2015 r.)

Artykuł 183⁵ k.p.c., wprowadzony na mocy ustawy ustanawiającej instytucję mediacji w sprawach cywilnych w polskim systemie prawnym¹⁴, składał się z jednej jednostki

⁸ Ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 959 ze zm.) – dalej u.k.s.c.

⁹ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.) – dalej k.c.

¹⁰ A. Arkuszewska, *Rozliczanie należności mediatora po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2020/4, s. 7.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20.06.2016 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym (Dz.U. poz. 921) – dalej rozporządzenie z 20.06.2016 r.

¹² *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/wydatek.html> (dostęp: 16.01.2025 r.).

¹³ Por. M. Skibińska, *Koszty mediacji w sprawach cywilnych*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/3, s. 43.

¹⁴ Ustawa z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1438).

redakcyjnej w brzmieniu: „Mediator ma prawo do wynagrodzenia i zwrotu wydatków związanych z przeprowadzeniem mediacji, chyba że wyraził zgodę na prowadzenie mediacji bez wynagrodzenia. Wynagrodzenie i zwrot wydatków obciążają strony” i pomimo ujęcia go w późniejszym okresie jako paragrafu 1 – nie uległ zmianie od momentu wprowadzenia instytucji mediacji do Kodeksu postępowania cywilnego.

Koszty mediacji, obejmujące wynagrodzenie mediatora i poniesione przez niego wydatki, nie stanowiły kosztów sądowych i nie podlegały regulacji ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (art. 4¹ u.k.s.c.¹⁵). Założenie to zostało powtórzone w art. 6 nowej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹⁶. Oznaczało to, że zwolnienie strony (stron) postępowania sądowego od kosztów sądowych nie powodowało przejęcia przez Skarb Państwa obowiązku pokrycia kosztów związanych z prowadzeniem mediacji. Jednocześnie przyjęto, że jeżeli w toku postępowania zawarto ugodę przed mediatorem, sąd z urzędu zwracał stronie $\frac{3}{4}$ uiszczanego wpisu (art. 36¹ ustawy o kosztach w sprawach cywilnych z 1967 r.¹⁷, obecnie – art. 79 ust. 1 pkt 2 lit. a u.k.s.c.).

Zgodnie z treścią art. 98¹ k.p.c. w brzmieniu ustawy z 28.07.2005 r. do niezbędnych kosztów procesu zaliczano koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania na nią przez sąd. Jeżeli zaś postępowanie cywilne zostało wszczęte w ciągu trzech miesięcy od dnia zakończenia mediacji, która nie zakończyła się ugodą albo zawarta uгода nie została zatwierdzona przez sąd, do niezbędnych kosztów procesu zaliczano także koszty mediacji w wysokości nieprzekraczającej czwartej części wpisu. Przy czym do określenia kosztów mediacji stosowano odpowiednio art. 98 § 2 i 3 k.p.c. W § 4 tegoż artykułu zawarto odesłanie do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, który określił w tym akcie wysokość wynagrodzenia mediatora za prowadzenie postępowania mediacyjnego wszczętego na podstawie skierowania sądu i wydatki mediatora podlegające zwrotowi, biorąc pod uwagę rodzaj sprawy i wartość przedmiotu sporu oraz niezbędne wydatki związane z prowadzeniem mediacji. Przepis ten wskazywał zatem, że w sprawach, w których strony do mediacji skierował sąd, jej koszty wchodziły w skład kosztów procesu (art. 98¹ § 1 k.p.c.), co oznaczało, że zostały poddane rozliczeniom między stronami w zależności od wyniku postępowania według zasad określonych w art. 98–109 k.p.c. W założeniu ustawodawcy projekt ustawy nie pociągał za sobą dodatkowych obciążeń dla budżetu, gdyż koszty mediacji były kosztami obciążającymi strony i podlegającymi rozliczeniu pomiędzy nimi, a zarazem ten sposób postępowania miał być dla stron mniej kosztowny, a przynajmniej mieścić się w granicach ich możliwości finansowych¹⁸. Dla mediatora oznaczało to, że swoje należności pobierał bezpośrednio od stron, a organ sądowy w żaden sposób nie ingerował w działania mediatora. Wskazany sposób rozliczania się ze stronami nie zawsze był dla mediatora korzystny, ponieważ jeśli strona (strony) nie zapłaciła (nie zapłaciły)

¹⁵ Pierwotnie przepis ujęty w uchylonej już ustawie z 13.06.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.).

¹⁶ Por. ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst ogłoszony: Dz.U. Nr 167, poz. 1398).

¹⁷ Ustawa z 13.06.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.) – dalej u.k.s.c. z 1967 r.

¹⁸ Uzasadnienie do projektu ustawy z 28.07.2005 r., Sejm IV kadencji, druk nr 3213, s. 7–8.

mediatorowi kosztów mediacyjnych, zmuszony był on dochodzić swoich należności przed sądem.

5. Drugi okres zasad rozliczania należności mediatora (od 1.01.2016 r. do 20.08.2019 r.)

W drugim okresie przepis art. 183⁵ k.p.c. pozostał bez zmian, zmieniono natomiast § 4 art. 98¹ k.p.c. przez przyjęcie, że Minister Sprawiedliwości określał, w drodze rozporządzenia, wysokość wynagrodzenia mediatora za prowadzenie postępowania mediacyjnego wszczętego na podstawie skierowania sądu i wydatki mediatora podlegające zwrotowi, biorąc pod uwagę rodzaj sprawy i wartość przedmiotu sporu oraz sprawny przebieg postępowania mediacyjnego, a także niezbędne wydatki związane z prowadzeniem mediacji w sprawach cywilnych. Wprowadzono więc kolejną przesłankę, która miała być brana pod uwagę przy konstruowaniu rozporządzenia do ustalenia wysokości wynagrodzenia mediatorów, tj. sprawność postępowania mediacyjnego, co miało zwiększać motywację mediatorów do efektywnego prowadzenia mediacji, a w konsekwencji doprowadzić do wzrostu skuteczności mediacji¹⁹. Na marginesie warto tylko zauważyć, że pojęciem sprawności działania zajmuje się prakseologia, która ma za zadanie zdobywać i uzasadniać wskazania dotyczące tego, co trzeba czynić, co dobrze jest czynić lub co wystarcza czynić w określonych okolicznościach, by jak najsprawniej osiągnąć zamierzone skutki²⁰. Zajmuje się ona świadomą i umyślną działalnością człowieka z punktu widzenia jej skuteczności²¹. Definicja słownikowa wskazuje, że „sprawność” to organizacja jakichś działań, czynności, a także praktyczna umiejętność wykonywania czegoś²². Sprawność odnosi się do całości kształtu czynności i zachowań naniesionych na oś czasu trwającego postępowania, aż po zdarzenie, do którego te czynności i zachowania mają doprowadzić. Jedną ze składowych sprawności jest szybkość pojmowana jako sposób zorganizowania przebiegu postępowania, także mediacyjnego. O sprawności decyduje osiągnięcie zamierzonego celu (np. zawarcie ugody przed mediatorem), przy czym szybkość osiągnięta w maksymalnym stopniu nie świadczy o sprawności postępowania, jeśli cel tego postępowania (zawarcie ugody) nie zostanie osiągnięty²³.

Sam sposób rozliczania należności mediatora został natomiast określony w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych poprzez zmianę art. 93 ust. 1 k.p.c. i wskazanie, że należności mediatorów za prowadzenie mediacji na skutek skierowania przez sąd przyznaje i ustala sąd lub referendarz sądowy. W praktyce oznaczało to, że mediator

¹⁹ Uzasadnienie do projektu ustawy z 10.09.2015 r., Sejm VII kadencji, druk nr 3432, s. 7.

²⁰ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Ossolineum 1982, s. 402; K. Piłejko, *Prakseologia – nauka o sprawnym działaniu*, Warszawa 1976, s. 19; T. Pszczołowski, *Organizacja od dołu i od góry*, Warszawa 1982, s. 6; A. Arkuszewska, *Informatyzacja postępowania arbitrażowego*, Warszawa 2019, s. 197.

²¹ T. Pszczołowski, *Zasady sprawnego działania*, Warszawa 1982, s. 10.

²² *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/sprawnosci;2523373.html> (dostęp: 16.01.2025 r.).

²³ Por. K. Flaga-Gieruszyńska, *Problem sprawności i efektywności postępowania arbitrażowego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2011/4, s. 160; A. Arkuszewska, *Informatyzacja...*, s. 198–199.

wystawiał rachunek na sąd za przeprowadzoną mediację i otrzymywał z kasy sądu należność za mediację. Wiązało się to jednak z długim oczekiwaniem na wypłatę należności mediatorowi, a poza tym angażowaniem organu procesowego do wydawania dodatkowych postanowień.

Można zauważyć tu pewną niespójność systemową, ponieważ w pierwszym okresie obowiązywania art. 183⁵ k.p.c. oraz obecnie zasady rozliczania należności mediatora są uregulowane w Kodeksie postępowania cywilnego, natomiast w omawianym drugim okresie regulacja ta była zawarta w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

W omawianym czasie koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd zaliczono do kosztów sądowych – wydatków, co umożliwiło zwolnienie strony (stron) od kosztów mediacji w całości lub w części, a także wypłatę wynagrodzenia mediatorowi w toku postępowania tymczasowo ze środków Skarbu Państwa (analogicznie do wynagrodzenia biegłego).

Poza tym w celu zwiększenia atrakcyjności mediacji oraz stworzenia bodźca do częstszego z niej korzystania, przyjęto, że sąd będzie zwracał całość uiszczonej opłaty sądowej, jeżeli w toku postępowania sądowego strony zawarły ugodę przed mediatorem przed rozpoczęciem rozprawy przed sądem pierwszej instancji (art. 79 ust. 1 pkt 1 lit. h u.k.s.c.). Pozostawiono również przepis, że jeżeli w toku postępowania sądowego zawarto ugodę przed mediatorem po rozpoczęciu rozprawy, to sąd zwraca 3/4 uiszczonej opłaty od pisma wszczynającego postępowanie (art. 79 ust. 1 pkt 2 lit. a u.k.s.c.).

6. Trzeci okres zasad rozliczania należności mediatora (od 21.08.2019 r. do 30.06.2023 r.)

We wskazanym czasie ustawa z 4.07.2019 r.²⁴ wprowadziła zmianę sposobu rozliczania należności mediatora poprzez dodanie do art. 183⁵ k.p.c. paragrafu drugiego w brzmieniu: „Należności, o których mowa w § 1, mediator pobiera bezpośrednio od stron. Sąd ustala je i przyznaje mediatorowi tylko wówczas, gdy przynajmniej jedna ze stron skierowanych do mediacji przez sąd była zwolniona od kosztów sądowych w zakresie obejmującym należności mediatora, a pozostałe strony nie wypłaciły mediatorowi tych należności w całości”. Paragraf 2 zmienił w sposób istotny obowiązującą od 1.01.2016 r. regulację, na mocy której wynagrodzenie mediatora było wypłacane z „kasy sądu” i zasądzone od stron w razie skierowania stron do mediacji przez sąd lub referendarza sądowego. Wprowadzono bowiem zasadę, że strony mają płacić bezpośrednio mediatorowi jego należności, bez udziału sądu. Zmiana ta była podyktowana wyeliminowaniem sytuacji, w której to mediatorzy odmawiali prowadzenia mediacji, ponieważ strony nie wyrażały zgody na zapłatę należności mediatora przed wyznaczonym posiedzeniem mediacyjnym, a sądy kwestionowały stanowisko mediatorów, uznając, że nie jest to ważny powód dla odmowy prowadzenia mediacji. Zmiana ta była również podyktowana faktem, że w praktyce

²⁴ Ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.).

postanowienie o ustaleniu wynagrodzenia oraz zarządzenie o wypłacie wynagrodzenia mediatorowi nierzadko wydawane były w terminie odległym od dnia przekazania do sądu przez mediatora rachunku z mediacji²⁵. Jednak głównym założeniem tejże nowelizacji była potrzeba odciążenia sądów od ustalania i przyznawania należności mediatorom, gdyż mediacja – co do zasady – odbywa się poza sądem²⁶. Natomiast udział sądu ograniczono do przypadków, w których przynajmniej jedna ze stron skierowanych do mediacji przez sąd była zwolniona od kosztów sądowych w zakresie obejmującym należności mediatora, a pozostałe strony nie wypłaciły mediatorowi tych należności w całości. Analizując ten przepis, należy przyjąć, że do kumulatywnych przesłanek ustalenia i przyznania należności mediatorowi przez sąd zaliczano:

- 1) skierowanie stron do mediacji przez sąd;
- 2) przynajmniej jedna ze stron była zwolniona od kosztów sądowych – dotyczyło to zwolnienia ustawowego lub z mocy orzeczenia sądu;
- 3) zwolnienie od kosztów sądowych musiało obejmować również należności mediatora;
- 4) pozostałe strony nie wypłaciły mediatorowi tych należności w całości²⁷.

Kluczową przesłanką ustalenia i przyznania należności mediatorowi przez sąd była sytuacja zwolnienia choćby jednej ze stron od ponoszenia kosztów sądowych, w tym należności mediatora. Przy czym koszty sądowe obejmowały (i obejmują obecnie) opłaty i wydatki (art. 2 ust. 1 u.k.s.c.), a do wydatków należały (i należą obecnie) również koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd (art. 5 ust. 1 pkt 11 u.k.s.c.). Jak wskazuje się w literaturze, w polskim systemie prawnym przyjęto zasadę odpłatności wymiaru sprawiedliwości, co oznacza, że instytucja zwolnienia od ponoszenia kosztów sądowych stanowi wyjątek od tej zasady²⁸. Przy czym jednym z jej elementów, związanych także ze sferą praw człowieka i podstawowych wolności, jest zagadnienie dostępu osób najuboższych do wymiaru sprawiedliwości²⁹. Ustawodawca powinien umożliwić prowadzenie sporów sądowych „ludziom, których środki materialne nie są na prowadzenie procesu wystarczające, a zatem są niedostateczne na to, aby bądź dochodzić swych praw przeciwko innym, bądź bronić się przed roszczeniami innych osób”³⁰. Oznacza to, że stronie znajdującej się w złej kondycji finansowej należy umożliwić wniesienie sprawy do

²⁵ A. Torbus [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020, s. 408; A. Arkuszewska, *Rozliczanie należności mediatora...*, s. 12.

²⁶ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 3137, s. 169.

²⁷ Zob. bliżej A. Arkuszewska, *Rozliczanie należności mediatora...*, s. 13.

²⁸ K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Komentarz*, Legalis 2019, komentarz do tytułu IV, nb. 1.

²⁹ M. Lewandowski, *Problematyka bezpłatnej pomocy prawnej w RP na tle prawa do sądu*, „Monitor Prawniczy” 2009/21, s. 1163 i n.; T. Zembrzusi, *Przyznanie prawa ubogich w postępowaniu cywilnym* [w:] *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, red. J. Gudowski, K. Weitz, LEX 2011.

³⁰ Ś. Kruszelnicki, *Kodeks postępowania cywilnego. Część I. Art. 1–507 z komentarzem*, Warszawa–Poznań–Kraków 1938, s. 157; T. Zembrzusi, *Przyznanie prawa ubogich...*, LEX 2011.

sądu w celu ochrony jej praw podmiotowych, a zarówno prawem, jak i obowiązkiem sądu jest – w zależności od konkretnego przypadku – całkowite lub częściowe zwolnienie strony od ponoszenia kosztów sądowych³¹. Ze względu na podstawę wyróżnia się więc zwolnienie od kosztów: ustawowe i sądowe (również gdy orzeczenie wydaje referendarz sądowy), a ze względu na zakres: całościowe lub częściowe. Jeśli chodzi o zwolnienie od kosztów sądowych wynikające z samego prawa, to ustawodawca przewidział zwolnienie przedmiotowe, podmiotowe i mieszane.

W tym okresie sposób przyznawania należności mediatorowi polegał na tym, że podmioty zwolnione od kosztów sądowych czy to z mocy ustawy (w konkretnych sytuacjach³²), czy też przez organ sądowy nie uiszczwały należności bezpośrednio mediatorowi, gdyż wynagrodzenie i zwrot wydatków były ustalone i przyznane przez sąd (lub referendarza sądowego), pod warunkiem jednakże, że druga strona nie pokryła tych należności w całości. Należy zauważyć, że przepis ten budził liczne kontrowersje i rozbieżności w praktyce orzeczniczej sądów. Część z nich stała na stanowisku, że przy zaistnieniu wskazanych przesłanek mediator powinien wystawić fakturę lub rachunek drugiej stronie mediacji, czyli tej, która nie była zwolniona od kosztów sądowych, a dopiero nieuiszczenie w terminie wskazanym przez mediatora wynagrodzenia i zwrotu wydatków uruchomiło procedurę wypłaty tych należności przez sąd³³. Natomiast inne sądy ustalały i przyznawały całość wynagrodzenia i zwrot wydatków mediatorowi, bez potrzeby pobierania tych należności od strony niezwolnionej od kosztów sądowych. Wydaje się, że właśnie ta praktyka sądowa była właściwa, gdyż zgodnie z literalnym brzmieniem art. 183⁵ § 2 zdanie drugie k.p.c. sąd w omawianej sytuacji ustalał i przyznawał mediatorowi wskazane należności w całości, na co wskazywał zwrot: sąd ustala „je” i przyznaje – a więc należności, które nie zostały wypłacone mediatorowi w całości, a nie tylko w części. Sąd obciążał nimi, w zależności od wyniku postępowania mediacyjnego, strony lub stronę postępowania sądowego³⁴.

7. Czwarty okres – aktualnie obowiązująca regulująca dotycząca zasad rozliczania należności mediatora (od 1.07.2023 r.)

Jak już wskazano, ustawa z 9.03.2023 r.³⁵ zmieniła sposób rozliczania należności mediatora poprzez uchylenie zdania drugiego w § 2 art. 183⁵ k.p.c. oraz dodanie do tego artykułu § 3 i 4. Nadal bez zmiany pozostał § 1 art. 183⁵ k.p.c. Obecnie przepis art. 183⁵ brzmi: „§ 1. Mediator ma prawo do wynagrodzenia i zwrotu wydatków związanych z przeprowadzeniem mediacji, chyba że wyraził zgodę na prowadzenie mediacji bez wy-

³¹ K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Koszty sądowe...*, komentarz do tytułu IV, nb. 1.

³² Bliżej zob. A. Arkuszewska, *Rozliczanie należności mediatora...*, s. 14–25, która analizuje poszczególne przypadki takiego zwolnienia.

³³ Por. A. Arkuszewska, *Rozliczanie należności mediatora...*, s. 25.

³⁴ A. Arkuszewska, *Rozliczanie należności mediatora...*, s. 26.

³⁵ Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614).

nagrodzenia. Wynagrodzenie i zwrot wydatków obciążają strony. § 2. Należności, o których mowa w § 1, mediator pobiera bezpośrednio od stron. § 3. Należności, o których mowa w § 1, w części niewypłaconej przez strony, na wniosek mediatora ustala i przyznaje mediatorowi sąd. We wniosku mediator wskazuje wysokość niewypłaconych należności i zamieszcza oświadczenie o ich niewypłaceniu. § 4. Przed przystąpieniem do postępowania mediacyjnego mediator poucza strony o kosztach postępowania mediacyjnego i sposobie pobrania należności mediatora”. Dodane § 3 i 4 regulują wszystkie przypadki, w których strony nie wypłaciły wynagrodzenia mediatorowi, a nie tylko sytuacje, w których jedna ze stron była zwolniona od kosztów sądowych³⁶, jak miało to miejsce w omawianym okresie trzecim. Zmiana ta miała na celu wyjaśnienie ewentualnych wątpliwości co do tego, kto ma zwrócić mediatorowi poniesione koszty w zakresie nieuiszczonym przez strony. W sytuacji, gdy strony nie chciały zapłacić mediatorowi należności za przeprowadzoną mediację, mediatorzy musieli dochodzić zapłaty swojego wynagrodzenia i zwrotu wydatków przed sądem (tj. wnosić powództwo o zapłatę). Obecnie wystarczy złożyć wniosek do sądu, w którym zawarte będą informacje: o wysokości niewypłaconych należności, oświadczenie o ich niewypłaceniu oraz – moim zdaniem – wskazanie strony, która nie uiszcza tych należności, aby otrzymać wynagrodzenie i zwrot wydatków. Oświadczenie o nieuiszczeniu należności przez daną stronę powinno być zawarte w wystawionym przez mediatora rachunku (fakturze), który określa kwotę wynagrodzenia i wydatki poniesione przez mediatora. W literaturze przyjmuje się, że znowelizowany przepis, choć nie wskazuje tego bezpośrednio, oznacza, że zobowiązanie stron ma charakter solidarny³⁷. W praktyce jednak mediatorzy rozdzielają (ułamkowo) obliczoną należność za mediację na liczbę biorących udział w mediacji stron, tym bardziej że nadal istnieją strony zwolnione od ponoszenia kosztów należności mediatora, których mediator nie powinien obciążać kosztami mediacji (np. w sprawach alimentacyjnych lub pracownicy w sprawach pracowniczych).

Należy zauważyć, że wskazana zmiana jest bardzo korzystna, a problem jest całkiem realny, bo strony nie zawsze płacą należności mediatorom. Poza tym część mediatorów – także dla dobra przebiegu mediacji – nie decyduje się na pobieranie wynagrodzenia od stron od razu, gdyż dla stron jest to także obszar możliwych ustępstw, ponieważ w toku rozmów mediacyjnych mogą ustalić, że jedna z nich pokryje w całości koszty mediacji, co może wpłynąć na elastyczność w zakresie pozostałych zobowiązań ugodowych. Po stronie mediatora ryzyko takiego rozwiązania jest duże, bo zdarza się, że strony następnie nie regulują swoich należności względem prowadzącego mediację. Tak więc przepisy te z jednej strony nakazują mediatorowi zatroszczyć się o własne interesy, poprzez obowiązek pouczenia stron o należnościach za mediację i sposobie ich uiszczenia, a następnie bezpośredniego pobrania ich przez mediatora, a z drugiej strony chronią jego interesy na wypadek, gdyby strony nie zapłaciły tych należności w całości lub w części i to nie tylko wówczas, gdy strona była zwolniona od kosztów sądowych³⁸. Tym samym, jeżeli uczestnik mediacji nie

³⁶ M. Dziurda, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, LEX 2023, komentarz do art. 183⁵, nt 1.

³⁷ J. Gołaczyński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2023, komentarz do art. 183⁵, nb. 3.

³⁸ M. Skibińska, *Mediacja po reformie KPC. Komentarz praktyczny*, LEX 2023.

uiści mediatorowi należnego mu wynagrodzenia i zwrotu wydatków, to koszty mediacji na wniosek mediatora tymczasowo wykląda Skarb Państwa (sąd), który następnie rozstrzyga o sposobie ponoszenia tych kosztów w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. Należy więc przyjąć, że przepisy art. 183⁵ k.p.c. właściwie równoważą obowiązki i uprawnienia mediatorów w omawianym aspekcie³⁹.

8. Ustalenie i przyznanie należności mediatorowi

Podstawą wypłaty należności mediatorowi po złożeniu przez niego do sądu rachunku (faktury VAT) z mediacji wraz z protokołem jest art. 93a u.k.s.c. Przepis ten stanowi, że art. 92 oraz art. 93 ust. 1 i 2 u.k.s.c. stosuje się odpowiednio do przyznawania należności mediatorowi w przypadku, o którym mowa w art. 183⁵ § 3 k.p.c. Pojęcie odpowiedniego stosowania prawa oznacza, że przepisy te mogą mieć zastosowanie bez żadnych ograniczeń (wprost), z odpowiednimi modyfikacjami usprawiedliwionymi podobieństwami i odmiennosiami, albo nie mogą być stosowane w ogóle⁴⁰.

Przepisy art. 92 i art. 93 ust. 1 i 2 u.k.s.c. regulują tryb wypłaty wynagrodzenia i zwrotu wskazanych w przepisie wydatków oraz wskazują podmiot uprawniony do przyznania tych należności i sposób ich wypłaty. Zgodnie z treścią wskazanych przepisów należności mediatora przyznaje się na jego wniosek (art. 92 ust. 1 u.k.s.c.), a konkretnie po wystawieniu przez niego rachunku lub faktury VAT⁴¹. W rachunku należy wskazać rodzaj oraz wysokość należności, tj. wyraźnie podać kwotę tytułem wynagrodzenia oraz kwotę tytułem zwrotu wydatków mediatora, oświadczenie o ich niewypłaceniu oraz wskazanie strony, która nie uiściła tych należności. Wskazanie strony może polegać na określeniu tylko: „strona powodowa”, „strona pozwana” lub „obie strony”, bez imiennego ich identyfikowania. Natomiast gdy w sprawie występują uczestnicy, a jest ich kilku, należałoby wyraźnie określić (imieniem i nazwiskiem), który z uczestników nie uiścił należności mediatorowi. Do rachunku powinny być dołączone dowody, które będą wskazywały na odpowiednie fakty i wysokość kwot zgodnie z przywoływanym już rozporządzeniem z 20.06.2016 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym. Na złożenie wniosku/rachunku o przyznanie należności mediator ma 3 dni od dnia zakończenia czynności z jego udziałem. Wniosek mediator może złożyć ustnie do protokołu lub na piśmie. W związku z tym jednak, że mediatorzy składają rachunek lub fakturę VAT za wykonaną usługę, robią to w formie pisemnej. Termin ten odnosi się do chwili dokonania czynności zleconej przez sąd. Upływ terminu 3 dni powoduje, że podmiot traci prawo do zwrotu należności⁴². Roszczenie o zwrot należ-

³⁹ M. Skibińska, *Mediacja po reformie KPC...*, LEX 2023.

⁴⁰ Por. uchwały SN: z 6.12.2000 r., III CZP 41/00, OSNC 2001/4, poz. 57; z 23.08.2006 r., III CZP 56/06, LEX nr 190505.

⁴¹ A. Arkuszewska, *Rozliczanie należności mediatora...*, s. 27.

⁴² K. Gonera, *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*, LEX 2011, komentarz do art. 92, pkt 2.